

VÉDŐBESZÉD
ZSILINSZKY-FIÚK
PÖRÉBEN

TARTOTTA
Dr. KENEDI GÉZA
ÜGYVÉD, ORSZÁGOS KÉPVISELŐ.

Dr. ZAY LAJOS
ORSZÁGGYŰLÉSI GYORSÍRÓ KIADÁSA.

ÁRA: 50 fillér

KAPHATÓ : MINDEN DOHÁNYTŐZSDÉBEN

ELŐSZÓ.

A gyulai kir. törvényszék, mint esküdtbíróság, az egész magyar közvélemény osztatlan érdeklődése mellett f. é. június hó 19-24. napjain tárgyalta ifj. dr. Zsilinszky Endre és Zsilinszky Gábor ügyét.

Abban a kivételes szerencsében részesültem ugyan, hogy a nagy pör bírósági tárgyalását szószerint jegyezhettem, technikai és egyéb akadályok miatt azonban az egész anyagot még sem adhatom ki, bár a napilapoknak hiányos, sok tekintetben téves és hangulatkeltő tudósításai ezt nagyon is indokolttá tennék.

Csupán arra szorítkozom tehát – s ezzel sok oldalról felhangzott óhajnak teszek eleget – hogy a pör legkiemelkedőbb momentumát, dr. Kenedi Géának magas szárnyalású, jogászi és lélektani szempontból egyaránt értékes beszédét bocsásam az érdeklődők rendelkezésére.

Ez a szónoki mestermű eredményezte a lefolytatott főtárgyalás ténymegállapításai mellett azt, hogy a gyilkossággal vádolt Zsilinszky-testvéreket az esküdtbíróság verdiktje alapján a kir. törvényszék felmentette és nyomban szabadlábra helyezte.

A beszéd kiadásának jogát dr. Kenedi Géza úr szíves volt reám ruházni, a miért e helyütt mondok neki hálás szönetet.

Budapest, 1911. július hava.

Dr. Zay Lajos.

UTÁNNYOMÁS TILOS.

Dr. KENEDI GÉZA: Tiszteletreméltó esküdt urak! A díszes hely, a hova a törvény önöket szólította, hogy polgártársaik nehéz, nagy cselekedeteiben ítéletet mondjanak, a keresztény őshit jogérzetéből emelkedett föl. A 12 esküdt a 12 apostol mása, és a jog, a mivel verdiktjüket kimondják, egyenesen a Megváltó ajkairól vétetett: »A kinek bűneit megtartjátok e földön, meg lesznek tartva mennyekben is, a kinek megbocsátjátok, megbocsáttatnak mennyekben is.«

Legősibb alakja az esküdtszéknek az volt, hogy a író összehívta a tett színhelyéről a 12 legigazságosabb szomszédot és megkérdezte őket, mit tudnak a cselekedetről? Ezek meg tudták mondani az igazat és azért nevezték kezdetül fogva tanúságtételüket verdiktumnak, igazmondásnak.

De szükség is volt erre a 12 emberre, mert az, a ki a hivatalos jogot kiszolgáltatta, nem ismerte közléről a tettet. Nem ismerte az okozott kár nagyságát sem és nem tudta úgy mint azok, hogy a tettést milyen gonosz, vagy milyen nemes gondolatok hajtották a cselekvésre? De nem tudta a hivatalos bíró azt sem, hogy az, a ki áldozatul esett a tettnek, jó ember volt-e, vagy rossz ember, hasznos volt-e vagy káros a többiekre, békességes volt-e, vagy izgága természetű? Ezekben a kérdésekben igazította el az a 12 igazságos szomszéd a hivatalos bírakat és ez adta meg a jogot arra, hogy a 12 esküdt lassanként a bíró székébe kerüljön. Mivel nem lehetett jobb igazságot adni az embereknek, mint a milyent azok a derék férfiak tudtak adni, először az angol jogban, később másutt is, legutóbb a mi országunkban is létrejött a hivatalos bíraskodás mellett az esküdt polgárok bírósága. És mert ez a 12 derék polgár a maga nagy élettudásával, a szívekbe és vesékbe látásával az elérhető legnagyobb igazságosságot képviselte és képviseli ma is, azért tudtam én kezdettől fogva a legnagyobb bizalommal e két szerencsétlen ifjú sorsát az önök kezében, noha a legirtózatosabb bűn vádjával terhelte is meg őket a közvád.

Az esküdtbíróóság mélyen t. elnöke azonban azt mondta önöknek, hogy törvény szerint kell ítélniök. Hallani fogja még ezt a figyelmeztetést később is és bizonyosan olvasták maguk is a törvényben. Sietek kijelenteni, hogy én magam sem várok önöktől egyebet. Valóban, a törvény szerint kell önöknek is ítélniök. A törvény mindegyikünk felett áll. Mindazáltal a törvényből nemcsak vér csöpög. Nemcsak az van ott megírva, hogy halállal, fegyházzal, börtönnel és mindenféle rosszal kell sújtani a megtévedt embereket és nemcsak a börtönök éjszakáinak sóhajtásait halljuk ki a rideg paragrafusokból. Ha csak ilyen volna a törvény, eldobnánk valamennyien, mert az emberi nemnek halálos ellenségét látnánk benne. A törvényben azonban az is megvan írva, hogy mikor kell felmenteni a vádlottat? A törvény nemcsak arra kötelezi a bírót, hogy egyedül csak ezeket a súlyos büntetésekkel lássa meg, hanem így is beszél a bíróhoz: »Nézd bíró, itt van egy másik parancsolatom is: vess számat a lelkeddel és ha az az ember e szerint ártatlan, nem elítélni kötelességed, hanem fölmenteni! A törvénynek kezdettől fogva az a rendeltetése van, hogy a jóakarátú emberek barátja és segítő társa legyen és csak a rosszakaratú gonosztevők lássák benne ellenségüket.

T. esküdt uraim! Ez a szerencsétlen tett, a mely most minden részletével újra lejátszódott előttünk, mint minden más nagy cselekedet, nem jelent meg az égen úgy, mint valamely üstökös csillag, sem mint valamely meteor, mely ismeretlen világból érkeve nyom nélkül átröppen az égboltozaton. Minden cselekedetnek oka van az emberi életben. Ok nélkül nem történik semmi. A mint az embernek, a ki közöttünk él, jelleme van, jó vagy rossz indulatokkal, derékségekkel, vagy gonoszságokkal színezett jelleme, a minek gyökerei a múltba nyúlnak vissza; azonképen van okuk és jellemük a bűncselekményeknek is. Okát, múltját és jellemét kell keresni tehát e bűncselekménynek is, mert igazságos csak az lehet, a ki nem pusztán a törvény rideg szakaszait érti meg, hanem a cselekedetek igazságosságát vagy igazságtalanságát, erényes vagy gonosz természetét is törekszik megérteni és csak azután gondol arra, hogy mit szól mindehhez a törvény?

Mi tehát ennek a cselekménynek a múltja? Kutatva ezt minduntalan egy föllazító megkülönböztetésbe ütközünk. *Úrról* és *parasztról* beszélnek nekünk. Mondhatom, esküdt

uraim, hogy a mikor én Magyarországon úr és paraszt között való ilyen megkülönböztetést hallok, az mindig szívembe nyilal. Mikor ezt a szót mondják »paraszt«, én nem tudok, és egész életemben sohasem is tudtam ilyenkor valami megalázót gondolni. Hiszen a paraszt a föld becsületes művelője! Annak munkája csak olyan hasznos és becsületes, mint az enyim. És az úr? Az úr, szintén kell, hogy kenyerét megkeresse és – bocsássanak meg, ha így fordítom a szót, – ha az úr, a művelt ember tisztességgel keresi a kenyerét, hát talán végre is van olyan tisztességes ember, mint a paraszt.

Nem dicsekszem vele, inkább szerencse az én életemben, hogy én is a földművelő nép gyermekei között nevelkedtem fel, nem nagy sorból. A nyelvemet ott tanultam; a mi jó van bennem, – így vélem a békesség, a bátorság és a jóakarát, – ezt mind onnan hoztam a magyar nép közül. És mondhatom önöknek, ha beszámolok magamnak a magam lelkiismeretével, én, – a ki pedig Békéscsabán úgyancsak gyűlöletes úr lehetek most védői hivatásom miatt, – nyugodtan mondhatom önöknek, hogy parasztemberért, földművelő emberért sokkal többet tettem életemben, mint akár egy tuczat azok közül a nagyszájúak közül, a kik folytonosan az úr és a paraszt közötti gyűlölködés felidézésével akarják szolgálni a jobbra érdemes nép érdekeit, de ennél is jobban a magukét.

És nemcsak én vagyok a ki tettem valamit. Így cselekszenek mások is, igen nagyon sokan. És a mikor azt látom, hogy Békéscsabán a paraszt üldözi az urat és a nadrágos ember ki van téve a paraszt nép között testépsége folytonos veszedelmének, akkor önkénytelenül is arra gondolok, hogy ennek megfordított ját, azt t. i. hogy a magyar úr, a művelt magyar ember valaha is ellenséges indulattal viseltetett volna a maga népe iránt, soha életemben nem tapasztaltam.

Nos és az a bizonyos úri állapot? . . . Távol legyen tőlem, hogy itt tilos politikai területre tévedjek el, de ha valaki igazságos és kezébe véve ironját, számítást tesz, hogy mennyi az átlagos úr jövedelme és mennyi az átlagos földművelő gazda jövedelme, – ha valaki teszi ezt a nélkül, hogy áldatlan vizsályt akarna kelteni egyazon anya, a magyar haza polgárai között: akkor lehetetlen arra a meggyőződésre nem jutnia, hogy azoknak a szegény uraknak, a kik egészségtelen irodaszobák fülledt levegőjében, napról-napra,

hónapról-hónapra és évről-évre görnyedve emésztik fel életüket: a közép-sorsban kevesebb jövedelmük van, mint annak a paraszt gazdának, a ki bár szerényebb társadalmi állásban, de legalább kevesebb igénnyel, egészséges környezetben és nagyobb végső eredménnyel végzi a maga verejtékes munkáját.

A művelt osztály és a föld népe között gyűlöletet, széthúzást terjeszteni fölötte igazságtalan és áldatlan dolog. És mégis mi történt ebben az esetben? Áchim András, a kinek haló porában meg akarom adni azt a tiszteletet, a melyet ő életében tisztességes ellenfeleinek megadni sohasem tudott, egy olyan gyűlölködő társadalmi harcot indított és vezetett Békéscsabán, a melynek következményei előrelátható szörnyűségek lettek.

Megengedem, hogy Áchim Andrásnak az a törekvése, hogy rágalomokkal, ijeszteésekkel, más emberek testi épségének és életének folytonos fenyegetésével, egy szóval: erőszakos demagógiával alapítsa meg polgártársai közt az ő vezéri felsőbbségét, jóhiszemű félreértés, egész életnek gyászos elhibázása volt. Hiszen nemcsak egy ember hibázza el így életét. Élete egy bizonyos korszakában talán mindenki hibásan látja a maga földadatát, de legtöbbször enged az okos tanításnak, enged a vallás sugallatainak, embertársai figyelemzetetésének és a helyes útra tér. Szerencsétlenségnek kell tartani, hogy a környezetben, melyben Áchim András élt, nem világosította fel őt senki szörnyű tévedése felől, sőt üres hatalomvágyát környezete csak még jobban föltüzeltte, így jutott el a végletekig.

Hallottam itt a tárgyaláson hangoztatni, hogy Áchim András hasznos ember volt. Tudakozódtam ismerősei körében, érdeklődtem, hogy tulajdonképen mit is alkotott tehát? Azonban azonkívül, hogy gyűlölködést támasztott embertársai között, senki sem tudott nekem semmi mással beszámolni.

Szerzett talán nagyobb gazdasági jólétet a népnek, avagy fejlesztette-e például az ipart, a mi különösen Csabán lett volna kívánatos? Az ipart, azt talán mégis fejlesztette, de nem a hazai ipart, mivel híveivel annak támogatását is leszavaztatta csak azért, hogy az urakkal ellenkezzék. Azonban előmozdította az angol fegyvergyáripart, a mikor terrorizmusával a békéscsabai művelt emberek túlnyomó nagy részét Browning-pisztolyok vásárlására kényszerítette.

Semmi más hasznosat nem tudok róla, senki sem tudott egyébről nékem beszámolni. Tisztán és kizárólag a meddő hatalom volt az, a melyre minden eszközzel, főképen pedig rágalommal és durva megfélemlítésekkel törekedett.

Nem lealacsonyítása okából mondom ezt, t. esküdt uraim, hanem kizárólag csak azért, mert kénytelen vagyok vele. Nem tudnám különben önökkel megértetni e két szerencsétlen ifjú sorsát, nem tudnám megértetni azt a gyötrelmes helyzetet, a melyben ez a cselekmény megszületett és nem lehetnének önök sem igazságosak, ha itt e komoly teremben is helye volna annak az olcsó életszabálynak, hogy a halottakról a jónál egyebet beszélni nem szabad.

Ha valaki becsületsértésekkel, rágalommal és brutálításokkal akar a közéletben érvényesülni, az bizonyosan súlyosan elítélendő és helytelen dolog. A kik azonban bepillantottak a történelem műhelyébe, azok tudják azt is jól, hogy a rágalom és a megrémítés művei is méltók mesterrükhöz. Azokban az országokban, a hol a nép nevében üzött terrorizmus uralkodhatott, történhetett talán valami kis előremenetel, de annak az ára iszonyatos vala. A haladás országújtját mindkét felől hullák borították. A nagy francia terreur végeredményében 2 millió ember életét oltotta ki, a mi bizonyosan elkerülhető lett volna, ha a nép nevében üzött véres zsarnokságot nem engedik vala a társadalom fejére nőni. Ez világtörténeti tény és ha ilyen óriási példára hivatkozom, ne mondják azt nekem, hogy Békéscsaba végre csak parányi kis sziget a népek oceánjában. A költő azt mondta, hogy minden harmatcsöppben meglátszik az ég boltozata; én pedig azt mondom, hogy a rosszindulatoknak minden szikrájában visszatükröződik a pokol ábrázata. Rágalommal, megfélemlítéssel és erőszakkal az emberek között nagyobb boldogságot és haladást teremteni nem lehetett soha. (*Achim L. András özvegye erősen becsapva magamögött a terem ajtaját, kimegy.*)

A rágalommal és a terrorizmussal való uralom megrontja az egész társadalom erkölcsi állapotát. A ki békében embertársai felvilágosításával és nemesebb tulajdonságainak fölhasználásával akar hatni, az mindig megtalálja a legderekabb, az embertársai iránt legjobb indulatokkal bíró embereket munkatársul. A ki ellenben rágalommal és terrorral akar eredményeket elérni, a ki – mint az előbb a

sértett fél képviselőjétől hallottuk – »új világeszméket akar megvalósítani« ezekkel a pokolbeli fegyverekkel: annak oldala mellől eltűnik minden derék, békeszerető lélek, ellenben mellé állanak a himpellérek és a kalandorok, a kik mindenből hasznot akarnak húzni és megjelennek azok, a kik a népnek hízelegve rosszindulatait ébresztik fel s a kik a társadalom élére munka és érdem nélkül akarnak föltolakodni. És így megy tönkre minden, a miért küzdeni és dolgozni érdemes.

A terrorral és a rágalommal való uralkodás a társadalomra nézve mindig a hasznos alkotó elemnek háttérbe szorítását, ellenben minden rossz és gyanús elemnek előrenyomulását hozta létre. És ha gondolatainkban nem volna erre elég alkalmas példa készen, bizonyára találunk olyant a Békéscsabán bekövetkezett állapotokban, a melyek egyébiránt hasonló zsarnokság mellett az egész világon így szoktak bekövetkezni.

Olyan állapot állott elő, esküdt uraim, Békéscsabán a világ eme legmonstruózusabb falvában, a mi minden művelt ember veszedelmét és minden közintézmény tönkretételét jelentette, nem is beszélve a hatóságok elveszett tekintélyéről. A haladás, tekintély, az alkotás és minden műveltség pozíciója elveszett e dölyfös terror uralma alatt. El volt vesztve a községi életben, el volt vesztve az egyházban, el a gazdasági téren és az egész társadalomban. E meddő és elviselhetetlen demagóg zsarnokságnak immár nem is volt más törekvése, minthogy az utolsó nagy döntő ütközetet vívja meg a Zsilinszky-családdal, a melynek letörése még utolsónak hátra volt. És itt hullott el Achim tragikumának első magva.

Talán részleteket akarnak tőlem? Én azonban azt hiszem, hogy azok után, a miket itt e főtárgyaláson láttunk és hallottunk, felmenthetem önöket és magamat is attól, hogy az időt a tények aprólékos mutogatásával pazaroljam. Csak röviden említem fel, hogy hallottuk Bihari Sándor megkergettetését és üvegekkel való megdobálását; hallottuk id. Zsilinszky Endre tetteges bántalmaztatása végett a tanyán szőtt tervet; hallottuk, hogy Debreczeny Lajos főszolgabíró Achim ezerekre menő tömeg előtt nyíltan »ezeréves butának« mondotta és hallottuk, hogy ezért csak 50 korona pénzbüntetés járt ki neki. Hallottuk Palatinus József megveretését és láttuk itt azt a szerencsétlen alakot, a ki megverte Pala-

tinust, Áchimnak volt kocsisát, a kinek vallomásán méltán megdöbbenhetett mindenki. Hallottuk, hogy az evangélikus egyházból mint iparkodott Achim a föl vadított tömeggel minden tekintélyt kipusztítani s ennek a harcznak folyamán mint támadta meg, rugdalta össze önmaga és mint verette meg embereivel egyháza tiszteletreméltó és tudós agg lelkészét a vasúti állomáson. És még azt mondták itt nekünk, hogy Achim jó, vallásos ember volt! Hallottuk, hogy a községi és a megyegyűlésen hogyan piszkolt be minden hatóságot és mindenkit, a ki valami helyeset akart tenni., Hallottuk, hogy Sailer főszolgabíró fejére 1000 korona díjat tűzött ki annak, a ki a főbíró t lelövi; hallottuk, hogy az utczán jártában-keltében a kedve ellen való művelt embereket legazemberezte; hallottuk Laurovics, Terényi, Palatinus, Kociszky, Peszkár és még sok tanúvallomásból, hogy az úri, művelt embereknek, ha nem állottak be rabszolgáivá, életük védelmére fegyvert kellett hordaniok. Hallottuk Székely Lajos ügyvéd előadását, a ki Áchimnak egykor jó embere volt s a kit kiüldözve maga mellől, fegyverrel, agyonlövással, sőt ennél is borzasztóbbal, becsületének a legundokabb módon való tönkretételével fenyegetett meg, a miről azonban, mivel zárt ülésben vallott, nem akarok többet beszélni. Hallottuk Riedly tanú vallomását, a ki szerint Achim nyílt utczán a fenével etette az u. n. gentryt. Azt hogy mit keres a *gentry* szó Békéscsabán, nem tudom. A régi köznemességnek alig van ott egy-két képviselője. A kik ott vannak, honoraciorok, többnyire magából a népből nőttek ki, a minthogy ilyen maga a Zsilinszky-család is. Hallottuk aztán még Pataj György dolgát és hallottuk végre azt, a mit úri embertől, jobban mondva így: a mit *művelt* embertől soha életemben nem hallottam, hogy tisztességes asszonyokat és azoknak ártatlan leánykáját nyílt utczán milyen alávaló szavakkal illette. Ha akarnak önök még ennél is többet tudni, emiékezetőkben bőven találhatnak, én azonban idejüket fölösleges részletezéssel tovább nem fárasztom.

És ekkor következett el a legutolsó nagy irtó harcznak bejelentése a Zsilinszky-család ellen. Ekkor kezdett kiemelkedni e két szerencsétlen, de bátor ifjú alakja e mocskos terror szennyes hullámaiból. Megjelenik előttünk ugyanaz a tünemény, a mi a világtörténelemben is százszor megjelent a gyűlölködés és félelem legkínosabb napjaiban. A gyengéd emberi érzület szállott síkra az erőszak ellen.

A mikor az emberek már nem tudnak tovább lélegzeni a zsarnokság nyomasztó súlya alatt, mindig maga a Gondviselés az, mely meghozza az enyhülést az elnyomottaknak valamely nemes fölbuzdulás vagy szent fölháborodás által.

A förtelmes Marat, a ki Isten szolgáit nyílt helyen meggyalázta és a ki a templom szent edényeit szamarakon hordatta végig a párizsi utczákon, egy gyöngéd nő, Corday Charlotte keze által veszett el és én nem olvastam soha, hogy ezt a gyöngédlelkű nőt gonosztevőnek mondotta volna valaki. És a midőn Robespierre rémuralma a nép nevében rabszolgává tette egész Franciaországot, akkor is egy gyöngéd nő nemesebb indulata bátorította fel a férfiakat, hogy hazájukat e vérengző fenevadtól megszabadítsák. Mindig valami gyöngédebb, valami nemesebb érzés volt az, melyet a Gondviselés elküldött, hogy a túlcsigázott gyűlöletet eltörölje a föld színéről, mert az emberi fajzat gyűlöletben, ellenségeskedésben sokáig élni képtelen. És ha nincs többé semmi, a mi ettől megszabadítsa, ha a zsarnokság ellen a társadalom csak 30-50 koronás pénzbüntetések és az immunitási jog miatt kései, hatástalan eljárásokat tud nyerni: akkor megjelenik itt is maga az Élet, a melynek joga van a maga egészségét megkeresni. És akkor az erkölcsi fölháborodás veszi kezébe a hatalmat, hogy segítsen a szorongatott embereken és megmentse a társadalmat a gyűlölet abszolutizmusától. Ez mindig így szokott történni az életben, így történt ebben az esetben is. És ez volt a forrása e két ifjú bátorlelkű fellépésének is.

Achim L. Andrást sohasem érte volna utol szomorú végzete, ha a maga cselekedetei által nem hívta volna ki maga ellen a gondviselést. Mert írva van, hogy a ki fegyvert ránt, az fegyver által vész el. Achim András soha nem lett volna egy sajnálni való vak eset áldozatává, ha nem kényszerítette volna a békéscsabai művelt embereket arra, hogy fegyverekkel járjanak az utcán. Akkor ennek a két szerencsétlen fiúnak a zsebében sem lett volna ismétlő pisztoly és a kiszámíthatatlan fátum kínos pillanatában nem kellett volna Áchimnak szembetalálkoznia a maga bosszúálló tévedéseivel. Nem ennek a két szerencsétlen ifjúnak keze oltotta ki esküdt uraim Achim életét, hanem az ő saját maga nagy tévedése és a változhatatlan magasabb parancs, mely ezen a földön a gyűlölet uralkodását soha hosszabb ideig el nem tűrte.

Most azonban azt az eseményt, melyre Békéscsabán oly sokan fellélegzettek, – és azt hiszem sokan Achim táborában is – gyilkoságnak minősítette a közvádoló úr és ezzel a váddal megterhelve állította Önök elé ezt a két szerencsétlen fiatal embert. És bár mosolyra ébreszt annak elgondolása, hogy tettük legnagyobb büntetése így a halál volna, legjobb esetben is 15 esztendei fegyház: e váddal mégis komoly kötelességem foglalkozni.

A gyilkosság embernek előre megfontolt szándékkal való megölése. Minden szón óriási súly fekszik itt esküdt urak. A törvény meghatározásának itt minden szavában életek és esztendők, hosszú évtizedek senyvedései sóhajtoznak. Mink azonban e vád ellen nem tettünk előbb kifogásokat. Való ugyan, hogy a mint ez a két szerencsétlen ifjú megkapta a vádlevelet, azonnal bejelentette kifogásait, mert egy pillanatig sem akart ellenmondás nélkül maradni e rettenetes vád súlya alatt állani. Ekkor azonban kínos dilemma állott elő reánk nézve, a melyet mi, öregebbek aggodalommal fontolgattunk. Arról volt ugyanis szó, hogy ha a vádlottak most nem kerülnek bíráik elé, akkor öt hónapig kell sínylődniök a vizsgálati fogságban, mielőtt ítéletüket megkapják. Ha pedig az eljárást nem akarjuk kifogásainkkal meghosszabbítani, akkor a gyilkosság lehetetlen vádja alatt kell kiállaniok e tárgyalást. Az utóbbit választottuk. Visszavonattuk velük a kifogást. Eldobtunk magunktól a vizsgálatnál minden védelmet, tanúbizonyítékot, mindent, a mit még a legnagyobb gonosztevőnek is megenged a törvény. Egyetlen gondolatunk az volt, hogy legalább megrövidítjük a két szerencsétlen ifjú szenvedését, így kerültek önök elé e borzasztó vád súlya alatt, a melynek kritériumaként a törvény azt jelöli meg, hogy a tettesnek szándékos cselekedetét előre meg kell fontolnia.

Mit jelent ez esküdt uraim?

A mi a cselekedet szándékosságát illeti, annak magyarázatát ezúttal elhagyom, mivel későbben erre úgy is ki kell terjeszkednem. Ezt a szándékot azonban a tettesnek előre meg kell fontolnia. Nemcsak egy-két óráig, hanem hosszabb ideig, indulat nélkül, szenvedély nélkül, józanon.

Már most e két fiatal embernek ölési szándékát maga a közvádoló úr is azon estétől származtatja, a mikor az édes atyjukra és nagybátyjukra, Zsilinszky Mihályra kent rágalmak miatt Achim ellen fölháborodtak. Este 8 óra volt

akkor, – ha egy negyed órában tévedek, az nem különbség – és mint tudjuk, éjjeli 11 óráig járkáltak, keresték Achimot az utcán, hogy vele szóba álljanak. 11-kor hazamentek és reggel 7 óráig aludtak.

És itt azonnal meg kell érintenem egy szinte szürkének látszó tényt, a mi a többiek között szinte humorosnak látszik, de mélyen bevilágít a dolgok állásába. A cseléd május 14-én, tehát ama végzetes napon 7 órakor reggel felkelti Zsilinszky Endrét és Endre erre azt feleli: „Hagyjon még aludni, költson fel újra fél óra múlva”. Hát kérem, a ki embertársának megölésére készült, képes az ilyesmire? Tizenketten vannak Önök uraim, hallott Önök közül bárha csak egy is ilyen lehetetlenséget egész életében?

Valamikor egyébiránt azt mondták, hogy a megfontolásra legalább egy nap kell. Utóbb leszállították ezt az időt félre, de ez a megállapítás sem bizonyult jónak. A megfontolás ideje meg nem állapítható, azonban mindig előre kell annak történnie és nem ott hamarjában, a tettel összefüggésben.

Ez a gyilkosság büntetének első ismertető jele és ha én ülnék ott, a hol Önök ülnek, az ítélszékben és azt mondanák nekem, hogy ez a két szerencsétlen fiatal ember előre megfontolta tettét, az én válaszom pusztán csak egy szánakozó mosoly lehetne erre az állításra.

Es mit jelent most már maga a cselekedet *megfontolása*? Nem a pusztá szándékot, sem a hirtelen való meg gondolatlanságot. Nekem föl kell ismernem sötét elhatározásom minden következményét. Mérlegelnem kell azokat ép értelemmel, szenvedély nélkül. Fontolásra kell vennem a cselekedetemből várható hasznot vagy örömet, de a belőle származható károkat és szenvedéseket is, – ezek között a törvénynek büntetéseit – és általában mindazokat a tervezetéseket meg kell állapítanom, a melyek szerint végre akarom hajtani szándékomat. És ennek a hideg megfontolásomnak nem csak akkor kell meglennie, a mikor elhatároztam a cselekmény elkövetését, hanem – a mint igen helyesen méltóztatott a t. közvádoló urnák megjegyezni, – még a végrehajtás pillanatában is. Mert ha bármiféle szenvedély vagy indulat közrejátszik és megzavarja a megfontolás nyugodt folyamatát, akkor a gyilkosság büntetéről lehetetlen még csak beszélni is.

Önökre bízom, tisztelt esküdt uraim, annak megítélését,

hogy két fiatal lélek, a ki apja és családja iránt való szeretetében telve van fájdalommal és fölháborodással az ellenük szórt rágalmak miatt, képes volt-e egyáltalán akár-miféle komolyabb megfontolásra?

És van még egy más is, a mi fontos, tisztelt uraim! A gyilkosság motívumának, a gyilkosság elhatározó lelki okának *erkölcsstelennek* is kell lennie. A törvényben igaz, nem fogják ezt benne találni, mert a magyar törvényhozás ennek megállapítását a bíróra bízta. De én, a ki foglalkoztam a judikatúrával, a ki láttam, olvastam és hallottam is igen sok gyilkossági ítéletet, egyetlen egyszer sem láttam, hallottam, vagy olvastam olyan bírói ítéletet, a hol az igazán nemes indulatokból elkövetett ölés után gyilkosság büntette miatt ítélték volna el Magyarországon valakit.

Más országok törvénykönyvében egyenesen benne is van, hogy nemes, erkölcsös motívumok esetén a bíró el van tiltva a gyilkosság kimondásától. Mikor a büntető kódexet nálunk meghozták, itt is felmerült ugyanez az eszme, mely akkor új eszme volt. Igaz a törvénykönyvben nem vették fel, azonban hogy miképpen vélekedtek az ölés *erkölcsi* motívumáról azt a büntető törvénykönyv miniszteri indokolása mutatja meg. (*Olvassa:*)

»Annyi tagadhatatlan – mondja az indokolás, – hogy az esküdtek számtalan felmentő verdiktjei a nemesebb indokokból származó gyilkosságok eseteiben az új eszme mellett szólnak.«

Okosabb én, mint maga a törvényhozás nem lehetek. Azt kell tehát hinnem, hogy a gyilkosságnak még gondolatát is kizárja itt az a tény, hogy azt a szerencsétlen lövést Zsilinszky Gábor, a legnemesebb indulatoktól hajtva sütötte el.

Egy igen nagy dolog mindenestre kimaradt a vádbeszédből. Az a tapasztalati tény, hogy a szeretetnek is vannak cselekedetre kényszerítő felháborodásai.

Valamennyien tudjuk, hogy sok ártó gonosz indulat, a harag, a gyűlölet, a bosszúállás, sokszor még a bujaság is megzavarja az elme hideg fontolgatását és így már eleve is kizárja a gyilkosság vádját. Ilyen esetekben a hivatásos bíró is azt mondja: nem állapíthatom meg a gyilkosság tényét, bármi követetett is el, mert a tettes lelkét indulatok zavarták meg, és ezek háborgásai között lehetetlen volt tiszta megfontolással eljutnia a végső elhatározásig.

Még ha részeg ember követi el a cselekedetet, – a ki

csak azért itta le magát, hogy legyen ereje, bátorsága az ölést elkövetni, – még akkor is azt mondja a bíró: elméje az elhatározásnál nem volt tiszta, a bor megzavarta, gyilkosság miatt elítélni nem lehet.

Hátha a szeretet felháborodása zavarja meg az emberi lelket, akkor el lehet ítélni gyilkosság miatt?

Nem hallott még a közvádlo úr semmit sem arról, hogy a szeretetnek fellobbanó tiszta lángja is elhomályosíthatja az értelmet és képtelenné teheti az embert a helyes megfontolásra?

Nem hallott a közvádlo úr Jézusról, a ki 12 esztendő korában szent és nagy felháborodásában korbácsot ragadott és kiverte a templomból a kufárokot?

És nem tudjuk, nem látjuk-e mink is itt mindnyájan, hogy a szeretetnek nagy felindulása, a testvéri szeretet féltő és heves fellángolása volt az is, ami Zsilinszky Gábor arra ösztökelte, hogy szorongatott helyzetben levő bátyjának segítségére siessen?

Achim gyökerében támadta meg a Zsilinszki-család becsületét. Megtámadta a szerencsétlen fiúk édesapját, de nagybátyját is. És akkor a jó testvér, e fiúk édesatyja, felsiet Budapestre bátyjához s ez alatt e két szerencsétlen fiatalember otthon maradva, az apai név becsületének megmentésére használja szabadságát. Szent felháborodásában és fiatal fejével bátran, de botorul cselekszik, nem úgy a hogyan megfontolt emberek cselekedni szoktak. Azonban ezek az indulatok nem szerepelhetnek méltán ott, a hol minden gonoszság és gazemberség indulatai a beszámítást korlátozó motívumok között szerepelnek!?

Én, tisztelt esküdt uraim, tisztetem a törvényt; egész életemben iparkodtam ennek bizonyítékát adni, de én azt gondolom, hogy a törvény nem egyedül áll az emberi társadalom biztosítékai között. A legmélyebb alap, a melyre maga a törvény is helyezve van; az *erkölcs*, semmi más. És a tisztelt közvádlo úr elkövette azt a súlyos hibát, hogy a mikor a vádlevelet megcsinálta és a gyilkosság vádjával bélyegezte meg ezt a két szerencsétlen fiatalembert, a ki családja és apja becsületének védelmében cselekedett; akkor az evangéliumot ott hagyta a polczon és az erkölcsi kódexet benn felejtette az íróasztal fiókjában.

És itt most már olyan magaslatra értünk, a honnan Önök, tisztelt esküdt uraim, már végig tekinthetik ennek a

cselekménynek egész vidékét. Megláthatják minden egyes sötétebb vagy nyájasabb részletét, megláthatják a benne szereplő embereket és fölismerhetik azt, hogy ki micsoda lelki rugók hatása alatt cselekedett? Nehogy aprólékos-ságokkal fárasszam türelmüket, de meg az Önök iránt való tiszteletből is, lemondok a gyilkosság e tényálladékának további részletezéséről s csak arra szorítkozom, a mi a leg-szükségesebb. Itt is úgy vélem azonban, hogy inkább csak a magam kötelességeit teljesítem, mert hiszen a főtárgya-lás lezajlása után az Önök felvilágosítására már talán nincs is többé szükség.

Van azonban egyszerű szándékosság is, tisztelt uraim. Azt mondja a törvény, hogy ha ember embertársát nem előre megfontolt szándékkal öli meg, akkor a szándékos emberölési büntetést követi el, a minék a büntetése 10-15 évi fegyház. Ehhez elég az egyszerű szándék. Ámde ennek a szándéknak azután nem szabad olyannak lenni, hogy akarom is, nem is – gondolom is, nem is -, talán majd megölöm, talán majd nem ölöm meg. Ennek a szándéknak tisztának és határozottnak kell lennie, mert máskülönb-en elhatározó szándék nem keletkezett.

Azt mondják, hogy már nyolcz nappal előbb készült Zsilinszky Endre valami cselekedetre. Én Gábort védem, Zsilinszky Gábort. De nem Gábor készült, hanem, úgy tartja a közvádoló úr, hogy Endre készült. Hogy miként jut mégis Gábor ahhoz, hogy ezt neki számítsák be, az titok, a melynek megfejtését későbben talán meg fogjuk hallani.

És kitől tudja az ügyész úr azt, hogy Endre már napokkal előbb készült volna? Staffel lapkiadó tanútól? Nos hát engedelmet kérek. Azok a tisztelt hírlapíró urak, akik fedhetetlen jellemmel képviselik e városban és e vármegyében a sajtószolgálatot, valamint azok, akik az ország szívéből vendég gyanánt idejöttek, ne vegyék tőlem zokon, ha kijelentem, hogy Békéscsabán a sajtónak olyan munká-sait találtam, akik a nyilvánossággal épp úgy üzérkednek, mint Budapesten a zsibvásáron a régi czipőkkel szokás. Uraságotól levetett lapokat akarnak ma ennek, holnap annak a pártnak a nyakába várni és az ócska meggyőző-déseknek ebből a förtelmes, adás-vevésből élőködnek... és talán fölösleges is a t. ügyész úr tanújáról tovább nyilatkoznom. Önök tudják a többit.

Más nyomatékos tanút olyat, a ki hallotta volna, hogy Zsilinszky Endre tényleg használta volna azt a kifejezést, hogy »leszámol« Achimmel, és hogy ez alatt ütést értett volna vagy testi erőszakot, ilyen tanút nem tud előállítani a közvád. És ha le is akart volna számolni!? Hát kötelessége mindenkinek egy élten keresztül eltérni azt, hogy atyja és a családja nevét becsületét, a hatóságok tehetetlensége következtében, a sárba tiporja Achim? S a hol az egyéni tisztesség, becsület és biztonság tekintetében nem érez az ember elég védelmet, ott ugyancsak nem az első eset az, hogy bottal és ököllel szolgáltatták ki az igazságot. De ebből arra következtetni, hogy ölési szándékkal indultak volna a fiuk Achim lakására, valóban nem lehet. Hiszen itt vallottak a két szerencsétlen fiatal ember barátai, a kik talán mégis többet érnek, mint a közvád tanúi. Itt van Laurovics tanár, a kinek Endre kijelentette, hogy vörös posztó a Zsilinszky-név Achim szemében, a mi azt jelenti, hogy Achim, ha ezt a nevet csak meghallja is, megvadul. Persze hogy készen kellett lenni minden Zsilinszkynek a maga védelmére. Én ebben az ölési szándék semmi nyomát nem találok, ellenkezőleg nyomait látom az önvédelemnek. Ezt mondja Riedly tanú is, mások is.

Abban, hogy fegyverrel, bottal és kutyakorbácssal mentek, szintén nem találok semmi különöset. Csak nem kell a kutyakorbácsot olyan jelzővel használni, hogy az a megbecstelenítés szándékát involválja. Mert a ki azt mondja, hogy Zsilinszky Gábornak az volt a szándéka, hogy korbácsal megütvén, megbecstelenítse Achimot, annak én azt felelem, hogy Zsilinszky Gábor, ha ez a szándéka fennforgott volna, ezt bátran be is vallotta volna. Azonban látjuk, hogy a korbács véges-végig a zsebében maradt és még csak eszébe sem jutott azt onnan kihúzni, még a válságos pillanatban sem. Nem mutat tehát semmi még arra sem, hogy Gábor testileg bántalmazni akarta volna Achimot.

Az ölési szándékot egyedül a Browning-pisztolynak magával való vitelével lehetne következtetni. Erre vonatkozólag azonban azt hiszem, eléggé fel van derítve előttünk az a tényállás, hogy nemcsak a két vádlott hordott magánál Browningot, hanem Békéscsabán minden nadrágos ember, még Debreczeny szolgabíró úr is – mint itt valaki vallotta. – Tehát minden hatósági és nem hatósági személy, ha műveltsége volt, és ha nem járt Áchimnak kedvében.

Sőt ismétlő pisztolyt volt kénytelen magánál hordani maga az Isten szolgálója is: Szeberényi Lajos Zsigmond ev. lelkész, a ki azt itt előttünk elég alaposan indokolta is. Ebből tehát ismét nem lehet a fiuk ölési szándékát kihámozni.

A vádlottak a szerencsétlenség reggelén a »Szabadságot« olvasták. Endre ekkor azt a nyilatkozatot tette, hogy: »Na, ha az mind igaz, a mi a lapban áll, s ha a lap programját beváltja, akkor Achim egy hónap múlva erkölcsi halott.« Hát tesz ilyen nyilatkozatot az, a ki ölni akar? Hiszen ilyesmi akkor Endrének eszébe sem juthatott volna, mert arra kellett volna gondolnia, hogy egy óra múlva Áchimnak már úgy is vége van.

Peszkrár Jenő és két csendőr azonban arról tett vallomást, hogy már első kihallgatásuk alkalmával a fiuk bevallották, hogy »inzultálni akarták« Achimot. Hát az *inzultálás* talán ölési szándékot jelent? Micsoda bizonyítékok ezek?! Az *inzultálás* szó jelenti azt is, hogy szóval inzultálok valakit, jelenti azt is, hogy cselekedettel, veréssel inzultálok, csak éppen azt az egyet nem jelenti, hogy meg akarom őt ölni.

Az a két csendőr, a ki a fiúkat a vizsgálati fogságba kocsin bevitte, azt vallotta előttünk, hogy a fiúk így beszéltek hozzájuk útközben: Mindenre el voltak készülve, még arra is, hogy ott maradnak vagy Achim »marad ott«. Ez bizonyosan bátorságuk és nyíltságuk mellett tesz bizonyosságot, nem pedig ölési szándékuk mellett. Valóban amikor Áchimnak hívei az udvarban össze szoktak gyülekezni, hogy együtt menjenek vele a templomba, akkor meg is volt annak az eshetősége bőven, hogy ha Achimmal összeszólalkoznak, vagy Achim csak rájuk is mordul, az ájtatos tömeg legott széttépi őket. De ez a másik eshetőség, hogy »Achim marad ott« a két tanú népies hozzáképzelésének tetszik. Mert hogyan mondhattak volna két egyszerű csendőrlegénynek a fiúk ilyeneket, holott öt perczel előbb a főszolgabírónál egészen másféle vallomást tettek.

Az ölési szándékot kizárják a tények is. Itt sok tanút hallottunk és sajnos gyakran elborzadva vettem észre, milyen kevés értéke van az emberi tanúbizonyításnak! Nem akarom ezzel egyetlen egy tanúnak jóhiszeműségét sem kétségbe vonni. Elismerem, hogy az emberek nagy többsége, kivéven a legrosszabbakat, (a kiknek a száma hála Istennek nagyon kevés), akarja az igazságot mondani, de arra nem képes.

Amint én a csabai tanuk lelkületéből kivettem, közülök igen sok attól félt, hogy ha hazamegy talán egy lőcsei oldalba fogják ütni, nem azért, mert hamisan vallott, hanem mert az igazságot vallotta. Ebben a helyzetben ugyancsak gyöngye lábán áll itt minden tanúságtétel. Én szerintem tehát ebben az egész büntetőperben a döntő bizonyítékok nem a tanuk, hanem a tények. A mit szemmel meg tudok látni, a mit kézzel meg tudok fogni, abban hiszek. Sajnálom, hogy a hallásomra egyáltalán nem adhatok ezúttal semmit. Lássuk tehát a tényeket.

Ha két fiatal ember ölési szándékkal megy idegen helyre, ugyan bejelenti-e az magát előbb? S a mikor egy becsukott ajtón bemennek, – vagy mint a két Viczián színes vallomása szerint halljuk: berohannak, – ha ölési szándékból cselekszik ezt, ugyan nyitva hagyják-e maguk után az ajtót, hogy ott mindjárt lefülelhessék őket, vagy pedig becsukják, hogy szándékukat nyugodtan végrehajthassák? Ez a két fiatal ember pedig bejelentette magát és maga mögött az ajtót nyitva hagyta, a mi már maga is kizárja azt, hogy bármilyen bántalmazási szándékuk lett volna akkor, amikor Achim szobájába bekopogtattak.

Különben pedig minden, a mit a fiúk mondanak, egybevág a később bekövetkezett tényekkel. Íme Viczián Mátyás, az egyetlen állítólagos szemtanú (a ki a tanú-főpróbán megbotlási mutatóanyagokkal is szolgált a többieknek), a mikor őt első ízben kihallgatták, hat-hét lövésről vallott, később ezt háromig lealkudta, hollott most már egészen bizonyos, hogy csak két lövés esett. De ugyan ez a Viczián, a mikor először vallott, mit sem tudott Achim megbotlásáról, annál kevésbé arról, hogy botlás közben is lövés esett reá. Mind erről Achim vallomásában sincs egyetlen szó sem. A fő-tárgyalás során azonban Viczián Mátyás nagy fontoskodva előáll azzal, hogy Achim megbotolva kapta a halálos sebet, a mivel egyidejűleg megjelenik a mesés harmadik lövés is. Mivel két lövést már nem lehetett letagadni és mivel ez a két lövés botlás legendájával nem volt összeegyeztethető: az ő gondolkodása szerint, oda kellett tenni még egy harmadik lövést is, a mely a másik szobában történt, mivel másképp nem futotta volna ki a mese. Íme a tanúvallomás meg-megbízhatósága!

Ez a soha meg nem történt harmadik lövés egyébiránt akkor ötlött fel először előttünk (és most sem akarok

gyanúsítani), a mikor a sértett fél tisztelt képviselője a Browning pisztoly kidobott töltényeiből akarta megmagyarázni, hogy három lövés esett. Olyképen, hogy két patron kint találtak a szobában, a harmadik kilőtt patron pedig benne maradt a fegyvercsőben. Erről az okoskodásról azonban nyomban kiderült, hogy tévedésen alapul, mert azt egészen kizárja a Browning fegyver szerkezete, a mely minden lövés után kidobja magából a patron, s önműködő lévén, mindaddig, míg a tölténytárban golyó van, elhasználatlan golyót lök a csőbe, a kilőtt és kidobott hüvely helyére. Ebben az esetben is úgy történt, hogy két kilőtt patron találtak a szobában és egy golyós töltést a csőben, a mi minden kétséget kizárólag bizonyítja hogy csak két lövés esett.

A harmadik lövés meséjének azonban más magyarázatát is találok. Achim ruháján három lyuk volt látható. Vicián tehát úgy vélte, hogy ha azon a ruhadarabon három lyuk van, akkor meg lehet rá esküdni, hogy három lövés is történt. Holott két lyuk, mint tudjuk, egy lövéstől származott. Vagyis Viczián úgy gondolkodott, hogy nem arra esküszöm, a mit tudok, hanem arra, a mi valószínűk látszik, különösen ha ez azokkal az érzelmekkel is összhangzik, a melyeket bensőmben táplálok az urak ellen. Íme esküdt uraim, a vád koronatanúja!

Ilyen előzmények után fejlődött ki Viciának fantáziájában az egész mese, hogy t. i. Achim futott, megbotlott és akkor kapta a harmadik lövést. És ez az egész legenda a boncz-jegyzőkönyv egy utólag olvasott passzusából ered, a hol meg van írva, hogy botlás közben is lehet olyan sebet kapni, a minőt Achim kapott, mert hiszen akkor is olyan helyzetbe kerül a test, mint mikor más ember lenyom valakit az ágyra és veri. A bonczjegyzőkönyvhöz és az Achim ruháján látható három lyukhoz lett tehát komponálva a három lövés. És lett belőle – bocsássanak meg - az a szintiszta hazugság, hogy Achimot botlás közben lőtték meg, a miről maga Achim sem tudott semmit és a felesége is csak itt előttünk vallotta legelőször, hogy férjétől kevéssel halála előtt hallotta.

Hogy ez valósággal színhazugság, arra nézve, tisztelt esküdt uraim, nagyon tiszta és világos bizonyítékaink vannak magukban a lőtt sebekben. Méltóztassanak most élesen ide figyelni, mivel azok a jelek, a mik előttünk fekszenek és a miket tudunk, tisztán beszélnek, de én igazán nem tudom,

hogy a magam gyarlósága következtében képes vagyok-e olyan tisztán is tolmácsolni ezeket a jeleket, mint a hogyan láttam és hallottam őket.

Békéscsabán Achim házatól a főszolgabíró úr hivatala, a mint ezt egészen jó forrásból tudjuk, rendes katonajárással legfeljebb 5 percznyi távolságra lehet. De mondjuk, hogy 10, vagy 15 percznyi távolságra van, vagy még ennél is távolabb. Bizonyos azonban Sailer főszolgabíró előadásából és a felvett jegyzőkönyvből, hogy ez a két szerencsétlen fiatal ember az eset megtörténte után azonnal a főbírói hivatalba futott és úgy adta elő a dolgot, a hogyan ma is mondják: hogy tudniillik Achim, a mikor felelősségre vonták, fejbeütötte Endrét, a ki felfogta az ütést – úgy hogy Achim botja a mellére csúszott – és visszavágott, a mire aztán Achim lenyomta az ágyra és ilyen állapotban elkezdte fojtogatni. Gábor látva ezt, felszólította Achimot, hogy bocsássa el bátyját, majd a mikor ez eredménytelen volt és választ nem kapott, hogy testvére szorongatott helyzetén segítsen, vaktában Achim lába felé lőtt és csak a második lövés, (a mely Gábor szerint véletlenül szaladt ki a pisztoly csövéből) csak ez a második lövés volt a halálos.

Így mondták el az esetet mind a ketten a főszolgabírónál és ha Önök figyeltek a bonczjegyzőkönyvre, akkor tisztán láthatják, hogy a bonczjegyzőkönyv adatai és a két löcsatorna iránya a két vádlott vallomásának épp oly tökéletesen megfelel, a mily tökéletesen ellene mond e Viczián-féle képzelt tényállásnak.

Mert az a tényelőadás, a mivel a közvádoló állott Önök elé, mi volt? Az, hogy a fiuk bemenvén, Achim szobájába, Vicziánék nyomban hallották ezt a kiáltást, hogy „dögölni kell!”... Magyar ember különben így nem beszél, s így ezt mindenesetre rosszul mondják a tanúk. Azt mondják továbbá, hogy azonnal lőttek és mikor Achim futva menekült, hátulról meglőtték mégegyszer. Erre csak az az észrevételem, hogy ha azonnal lőttek volna, Áchimnak mellbe vagy elől kellett volna lövéseket kapnia, már pedig a bonczjegyzőkönyv tanúsága szerint mind a két lövés hátulról érte. És ha, mint a Viciánok állítják, a második, a halálos lövést hátulról kapta, botlás közben, akkor hogyan kaphatta az első lövést is hátulról?

A bonczoló orvos úr megmutatta nekünk azokat a

valószínű helyzeteket, a melyekben Áchim a lövéseket kaphatta. Szóval is megmondotta, hogy az első lövés, a melyik a czombba ment és a másik láb térdében akadt meg, csakis úgy érhetne Achimot, hogy a két czomb nem volt egy vonalban, hanem az egyik láb kifeszítve, a másik térdben felhúzva volt, mert csakis így lehetséges, hogy a golyó megsebesítette az egyik czombot és a lábtérdbe fűrődött be és ott állt meg. Ez a helyzet megfelel annak az állásnak, a melyet a fiuk szerint Áchim elfoglalt és ez tanúsítja nekünk, hogy igazat mondanak ezek a fiatal emberek, de nem mond igazat a két Viczián. Mert ha ezzel a második lövéssel be is tudnának számolni, valahogy még akkor is úgy állana a dolog, a hogyan a fiuk mondják. Úgy t. i., hogy Áchim fojtogatta Endrét és ebben a helyzetben érte az első lövés, a mely könnyebb sebet ejtett és csak a véletlenül kiszalasztott golyó volt az, a mely a szerencsétlenséget okozta, amit egyébiránt mindnyájan mélyen fájlalunk.

Tegyük fel a lehetetlent, vagyis azt, hogy ennek a két fiatal embernek minden ölési szándékuk meg volt, minden tervet megcsináltak, egészen az utolsó pillanatig. De azt, hogy hol lövik meg ezt a boldogtalan embert, bocsánatot kérek, ezt talán még sem határozhatták meg előre? S mégis a mikor megtörtént a szerencsétlenség s a helyszínéről mind a ketten átszaladtak a főszolgabíró hivatalába, mégis mindenben a kiderített lövéseknek megfelelőleg mondták el az esetet, jóllehet akkor még azt sem tudták, hogy hol érte Achimot a lövés? Mindez világosan azt mutatja, hogy e két fiatal ember becsületesen megoldotta nekünk az igazságot és a mit a tanúk mondanak, az valótlanság. El kell tehát fogadnunk, tisztelt esküdt uraim azt a tényállást, a mit az előbb említettem, nem azért, mert a fiuk mondják, nem azért, mert van tanú, a ki ugyanilyen irányban nyilatkozik, hanem azért, mert a sebek az égbe kiáltanak és pedig ebben az esetben nem a bosszúállásért, hanem az igazságért szóról-szóra megerősítvén ennek a két fiatal embernek őszinte vallomását. És igazán megrendítő t. esküdt uraim, hogy épen a legborzasztóbb dolog, a halálos lövés bizonyítja legjobban ártatlanságát.

És most jön az utolsó probléma: Áchim botjának a kérdése.

A ki azt akarná elhíttetni, hogy ennek a botnak sorával egészen tisztába jutott, az talán magáról sem mon-

dana az igazságot. De mikor valakinek elítéléséről és arról van szó, hogy nagy büntetéssel bélyegeznek meg két művelt ifjú embert: akkor egészen elég nekünk igazolnunk, hogy némelyek igenis látták azt a botot és annak nyomai is felismerhetők. Mert arra, hogy Áchim kezében botot aznap, vagy bármikor is nem láttak, Magyarországon én épen 20 millió tanút tudok előállítani. Össze lehet szedni akárkit, a ki nem figyelte meg, ellenben a ki valamely körülmény folytán véletlenül figyelmes lett reá, az igenis meglátta, hogy volt a kezében bot e szerencsétlenség időtájékában. Ilyenek pedig nem kisebb emberek mint maga Andó András, Áchimnak sógora, a ki azt vallotta, hogy Áchim Csabán igenis szokott magával botot hordani. Ilyen továbbá Szabó Emilné aki május 9-ikén látta Áchim kezében a botot, a mikor Áchim innen Gyuláról Csabára utazott és a ki szinte a maga megszégyenítésével jött el másodszer is ide, hogy az Igazságot nekünk kiigazítással is megmondja. Dr. Verner József is látta azt a botot és látta a kis Szabó Emil, valamint Szailer László tanuló is, a ki az eset előtt való estén Zsilinszkyéknél volt kislányokat hazakisérve, egyszersmind Áchimnak azt a förtelmes nyilatkozatát is hallotta, a melyről már megemlékeztem. A bot tehát igenis létezett, a minek legfényesebb bizonyítéka, hogy meg is került.

További nyomát találjuk a botnak Zsilinszky Endre testén. Ha egyáltalán azt mondták volna, hogy Áchimnak nem volt semmiféle botja, akkor még gondolnék arra, hogy ezek az ütésnyomok mástól is származhatnak. De a mikor az orvos Endrét nyomban az eset után megvizsgálja és megtalálja nyakán a horzsolást és a kék foltokat, vállain pedig Áchim erős markolását; akkor nekem igazán nincsen többé kétségem abban, hogy Áchim csakúgyan bottal bántalmazta Zsilinszky Endrét.

Áchim Ilona határozottan vallotta, hogy a bot a kamrában állott, de ép olyan határozottan vallotta azt is, hogy hétfőn adta át a vizsgálóbírónak, holott mint az iratokból megállapítottuk, a botot nem hétfőn hanem kedden vette át Kurz vizsgálóbíró. Hogy a szobát már eleve kitarított valaki, mielőtt a hatóság ott részletesebb kutatásokat tarthatott volna, az egészen bizonyos. Erre nézve párhuzamosan bizonyítékunk is van. Nevezetesen Áchim mosdóasztalán volt egy revolver is, a miről Áchim Ilona és Fejős őrmester is vallott és ez le volt takarva kendővel. Ezt a

helyszíni szemle alkalmával már szintén nem találták ott többé, pedig a revolverek maguktól nem enyésznek el. Ezt a revolvért is el kellett onnan valakinek vinnie a bottal együtt. Tanúi voltak önök t. esküdt uraim, hogy a tárgyalás folyamán hányszor iparkodtam megtudni a ház népétől, ki tette el és hova tette ezt a revolvért? Se szó, se hang. Az, hogy a revolvért valaki eltehetette volna, úgy látszik, az ottani társadalmi nézetekbe nagyon beleütközik, én tehát azon sem csodálkozom, hogy az egész főtárgyalás során, minden szorgos kutatás ellenére sem került meg az sem, a ki a botot félretette. Mindez örök titok marad, bár, sajnos, nem titok az, hogy mi következett e bot használata után.

Hogy Endre és Gábor azt a botot valósággal látták is a verekedés alatt, azt is világosan bizonyítja két hivatalosan, felvett jegyzőkönyv. A botot a vizsgálóbíró úgyanis kedden, május 16-án vette magához és azt mondták róla, hogy az éléskamrában találták meg. Zsilinszky Gábor május 15-én, tehát akkor, mikor a botról szó sem volt, meg tudta mondani, hogy »sötét sőt valószínűleg fekete volt.« Hogy ez így történt, azt hallották önök a tanúként kihallgatott Kurz vizsgálóbíró úrtól is. Mikor pedig a vizsgálat során felmutatták Endre előtt Achim botját, ő is azt vallotta: »Nem tudom ez volt-e, de sötét, alighanem fekete színű bot volt – mint azt már előző vallomásomban is mondtam.« Ma hallottuk, hogy ezt az előző vallomását akkor tette, a mikor a botot még nem is látta. Honnan tudhatta tehát a bot színét a két testvér, ha azt a verekedés közben Achim nem használta?

Most pedig fontos még az a kérdés is, hogyan tűnhetett el a bot cselekedet színhelyéről? Achim Ilona azt mondja, hogy évek óta benn állt a kamarában és hogy már teljesen be is lepte a por. Ha Achim Ilona elfogult, azon én egy cseppet sem csodálkozom. De Andó András viszont azt vallja, hogy az a bot nem igen volt poros. És itt ismét eligazítanak bennünket a tények.

Utalok a 38. számú vázrajzra, a melyet önök, t. esküdt uraim, láttak. Utalok Remenár orvos vallomására és arra a kétségtelen tényre, hogy mikor Áchim sebeivel menekülni akart, kiment a verandán és a tornáczon keresztül a hálószobájából és bement az éléskamrába. Oda menekült, a mint általában a megsebesített embereknek rendes szokásuk, hogy zárt helyre menekülnek, hogy az esetleges újabb

támadások ellen jobban védekezhessenek. Hogy tényleg odament, mi sem bizonyítja jobban, mint az a vértócsa a mely a vázrajzon is fel van tüntetve a kamara ajtaja előtt és magában a kamarában talált vérnyomok. Legvalószínűbb tehát, hogy botját ő maga vitte el a kamaráig és ezután zavarában ott is felejtette. A helyszínén talált nyomok ebben is megegyeznek lélektani tapasztalatainkkal.

Végre még egy ténykörülmenyre kell kiterjeszkednem, nevezetesen arra, hogy Zsilinszky Gábor milyen szándékkal tette a második lövést, amely halálosan találta Achimot? Felmerült a tárgyalás folyamán az a gondolat is, hogy Gábor miért nem húzta le Achimot bátyjáról? Miért kellett mindjárt lőnie? De talán éppen így felmerülhetett volna az a gondolat is, hogyha ölni akart, miért nem lőtt azonnal? Hasonló megtámadtatásoknál azonban kevés a meggondolási idő. Gábor látva bátyjának szorongattatását, egy-két másodperc alatt nem választhatta meg a legcélszerűbb beavatkozási módot, a mint hasonló körülmények között szinte senki sem tudja a legcélszerűbb beavatkozási eszközt megválasztani. A tapasztalt és nagyon idős embereket kivéve, a kik egy hosszú élet alatt megszokták a lehetőleg legcélszerűbb utak és módok megválasztását, szinte elveszíti mindenki a fejét. Mennyivel inkább illik ez egy 23 éves fiatalemberre, a kinek még alig van élet-tapasztalása és begyakorlott önuralma. Ki várhatja tőle, hogy ilyen nehéz helyzetben a leghelyesebbet találja el? Mivel a veszély pillantában testvéreire gondolt, azt a védelmi eszközt kapta elő ösztönszerűen, a mi a legalkalmasabbnak mutatkozott és ez a zsebében levő fegyver volt. A fölszólítás után tett első lövése azonban nem okozott olyan sebet Áchimon hogy azt neki bátyja jogos védelménél be ne lehetne számítani. Aki látja, hogy más embert fojtogatnak és fegyver van a kezénél, az többnyire megpróbálja, hogy ezzel segítsen embertársán. Mennyivel inkább meg kellett ezt tennie Gábornak, a ki bátyja életét látta veszélyeztetve. És mennyire mellette szól az a körülmény, hogy Áchimnak fölszólítás után csak a lábára lőtt és nem a törzsére, a mi már jele lenne előttünk ölési szándékának.

De a mint tudjuk, a második lövés volt a végzetes. Ez azonban akaratlanul szaladt ki a fegyverből. És ennél a kérdésnél a köztapasztalaton kívül ismételen felhívom figyelmüket a két fegyverszakértőre, a kik azt mondták,

(a mit különben szintén mindnyájan tudunk), hogy ha valaki izgatott, a Browning-fegyverből az első lövés után, (a mikor már a revolver automaticze újra megtöltődött), igen könnyen és akaratlanul is kilőheti a következő töltést. Ez megtörtént már velem is és bizonyára megtörtént mindazokkal, a kik Browninggal valaha lövöldöztek. Ez történt ezzel a szerencsétlen fiatal emberrel is. És mivel az ilyen véletlenül elsütött lövés olyan gyorsan következik be az első lövés után, hogy durranása szinte az első lövés folytatásának hallatszik, íme ez az oka, hogy Endre is, Gábor is a tett után kezdetben csak egyetlen lövésről tudott beszámolni vallomásában. Meg kell tehát állapítanom, hogy a második lövés nem volt Gábor szándékában, az első pedig nem lépte túl a jogos védelem határait.

A való tényállás tehát, t. esküdt uraim, úgy, a hogy én hallok a tényeket beszélni, a következő:

Achim Andrásnak a Zsilinszky-család ellen már előbb folytatott rágalmozó hadjárata, majd pedig újabban bejelentett irtóhaborúja arra készítette a Zsilinszky-fiukat, hogy szigorú szóval rábírní igyekezzenek Achimot arra, hogy szüntesse meg az atyjuk, nagybátyjuk és családjuk ellen indított sajtórágalmait.

A fiúk tehát elmentek Áchimhoz és hogy felszólításuk sikerrel fog járni, ebben bíztak is azért, mert már korábban is egy hasonló esetben sikerült Achimot rábírní, hogy bocsánatot kérjen. Hihették tehát a fiúk, hogy fellépésüknek sikere lesz. Az pedig, azt hiszem, eléggé indokolt, hogy két fenőtt fiú atyja és családja becsületének védelmében eljárhat. Elmentek tehát Áchimhoz. Mivel azonban vasárnap volt s ilyenkor Achimot egész táborkara el szokta a templomba kísérni, ennélfogva a fiúk joggal tarthattak attól, hogy megtámadják őket. Hogy egy ilyen igen valószínű megtámadtatásnál magukat védelmezhessék, botot, pisztolyt és korbácsot vittek magukkal. A pisztolyt inkább szokásból, mert hiszen az mindig náluk volt.

Gábor, mivel botját hirtelen nem találta, időnyereség okából a kéznél lévő korbácsot vette magához, azt tette zsebre, de azt Achim lakásában nem vette ki. Mikor bementek Áchimhoz, Gábor bemutatta magát és Endre bátyját is, Achim azonban régi gyűlöletes ellenségeket látott a Zsilinszky-fiukban s elragadtatva magát, nyomban azt mondta, hogy takarodjatok ki. Úgyanekkor Achim bottal

az ellenkező Endre felé sújtott, a ki azonban félig felfogta és viszonzta az ütést, a mint azt közülünk, a kik itt most jelen vagyunk, azt hiszem, mindenki így tette volna. Ennek következtében verekedés támadt. Achim megfogta torkánál fogva Zsilinszky Endrét, fojtogatni kezdte. Öcscse ebben a kínos helyzetben rántotta elő ismétlő pisztolyát és eredménytelen felszólítás után Achim lába felé lőtt. Úgyanekkor érte a véletlenül kiröppent második lövés is az elhunytat s ez a lövés sebesítette meg halálosan. Az utolsó pillanatban tehát a vak véletlen okozta Áchimnak szerencsétlen halálát.

Egyébiránt ezt a tényállást bizonyítják az előadottakon kívül egyéb tárgyi okok is. Nevezetesen az Endre testén talált foltok, gallérjának összegyűrődése és a torkán talált véraláfutások. Hogy úgy történt az eset, a mint ők mondják, bizonyítja az ágynál és nem a másik szobában talált vércsepp és az ugyanabban a szobában talált két töltényhüvely, végül pedig – a mint ezt már beszédem előző részében különös nyomatékkal kifejtettem – a két legfontosabb bizonyíték: a szerencsétlen Achim András testén talált két lösebcsatornájának az iránya.

Az ölési szándékkal kapcsolatban azonban még egyszer kell ismételnem, hogy annak határozottnak és tisztának kell lennie. Ha én odahaza, a mint szokásom, a fegyvert elalvás előtt oda teszem az ágyam mellé, vagy kimenvén valamely elhagyatott helyre, a fegyvert zsebembe ereszttem, nekem is meg van az a gondolatom, hogy én esetleg használni is fogom a fegyvert, sőt ha arra kerül a sor: ölni is fogok vele. De ha bekövetkezik az, a mi ilyenkor csak egy lehetőség feltételezése, és tényleg megölnök, mondjuk, egy rablót, a ki megtámadott: hát lehet-e azt mondani, hogy nekem ölési szándékom volt és én azt a szerencsétlen rablót, a ki utamba került már előre meg akartam ölni azért, mert fegyvert vittem magammal? Nem lehet. Bizonytalan feltételhez kötött szándék nem számítható be senkinek, mert az nem igazi és nem befejezett szándék. És ezzel azt hiszem, az ölési szándék mindenféle fajtáját kizártam az okoskodásból. Kizártam az ölésnek amaz enyhébb fajtáit is, a melyek az önök elé tett kérdésekben foglaltatnak. Itt egyáltalán semmiféle ölési szándékról beszélni nem lehet.

És most hátra van még a halált okozó testi sértés kérdése is.

A halált okozó testi sértésnél is ugyanaz áll, a mi az ölés kérdésénél. Gábornak csak akkor lehet a testi sértést beszámítani, ha ő tudatosan, szándékosan idézte azt elő; de akkor is csak úgy, ha a halál maga ebből a testi sértésből egyenesen, okozatilag következett. Azonban mi történt t. esküdt uraim? Az orvosok azt mondják nekünk, hogy ha Achim még idejében engedte volna magát operálni, megmenekül vele a haláltól. Szerencsétlen körülmények találkozása, de kivált az ő vonakodása volt annak az oka, hogy megsérülve, a haláltól megszabadulni nem tudott. Félkilencz-től féltizenkettőig elmúlt az a becses idő, mely alatt az infekciótól megmenekülvén, még életben maradhatott volna. így tehát Zsilinszky Gábor cselekedetéből nem is közvetlen ok gyanánt állott be a halál, hanem annak előidőzésében egy harmadik ok, magának Áchimnak a vonakodása játszott közbe. Ezért akartam én feltéetni a súlyos testi sértés kérdését is, a mit azonban a bíróság, bizonyára szintén bölcs indokokból, nem illesztett a kérdések közé.

Az elhatározó nagy ok azonban, t. esküdt uraim, a melyre önöknek szerintem ítéletüket alapítaniok kell, az, hogy Zsilinszky Gábor testvére védelmében, tehát *jogos védelem* állapotában cselekedett. A törvény pedig azt mondja, hogy a ki a maga, avagy más jelenlévő személyének vagy vagyonának közvetlen megtámadtatása elhárítása végett követ el valamely szükséges cselekményt, azért nem büntethető.

Hogy a veszedelem közvetlen volt, hogy csak egy-két pillanat volt hátra és Endre talán megfullad: tudjuk. Hogy a támadás súlyos volt: tudjuk. Hogy személy ellen volt irányozva: nem kétséges. Ennélfogva fenforogtak mindazok a kellékek, a melyek törvény szerint a jogos védelemhez szükségesek. Azt mondja azonban a t. közvádoló úr, hogy a jogos védelemről szóló 79. §-t azért nem lehet alkalmazni, mivel a támadás maga jogtalan volt és tulajdonképpen Endre kezdte a támadást.

Hát, bocsánatot kérek t. esküdt uraim, mindenekelőtt konstatálnom kell, hogy Zsilinszky Gábor semmi esetre sem támadta meg Achimot. Ő bizonyára nem kezdte a dulakodást. Ezt önök is épen olyan jól tudják, mint a köz vádló úr. Gábor még a legszigorúbb Ítélet szerint sem követett el semmiféle ellenséges cselekményt Achim ellen, sőt még udvariasan be is mutatta bátyját és bemutatkozott maga

is, bár Achim körülbelül ismerte őket. De mondjuk, hogy Gábor megtámadta, mondjuk, hogy szóval inzultálta Achimot. Itt is különböztetnünk kell. Ismét méltóztassanak nagyon figyelni azokra a megkülönböztetésekre, a melyekkel foglalkozniuk szükséges.

A jogos védelem, vagy mondjuk így, az önvédelem állapota törvény szerint ott kezdődik, a hol a *személy* vagy *vagyon* van megtámadva. Ha én valaki mást gazembernek nevezek, vagy más lealacsonyító sértést dobok a szemébe, annak nincs joga engem emiatt meglőni és úgy védelmeznie magát. A ki engem szóbeli sértésemre megsebesít, vagy megöl azért, hogy további sértegetéseket ne követhessenek el ellene, az nem beszélhet jogos önvédelemről. Mikor a törvény azt mondja, hogy *személy* elleni támadás, akkor annak valóban személy elleni támadásnak kell is lennie, nem pedig becsület elleni támadásnak. Jogtalan állapotba az önvédelmi kérdésnél nem az jön, a ki más embert szóval sérteget, hanem az, aki megüt.

Úgy, a mint a szerencsétlen fiúk elmondják az esetet, hogy t. i. Achim sújtott először Endrére, úgy bizonyos az is, hogy nem ők voltak azok, a kik elsőnek jogtalanul cselekedtek, hanem maga Achim. Zsilinszky Endre és Gábor tehát a jogos védelem kérdésében személyükben jogtalanul megtámadott egyének voltak. Az önvédelem tekintetében a jogtalanság első cselekedetét maga Achim követte el s ennek láncolata gyanánt következett be megsebesülése, majd egy szerencsétlen véletlen folytán halála.

De ha még erre is azt mondaná valaki – a mit én képzelni sem tudok –, hogy még mindig nem látja fennforogni ennek a két szerencsétlen ifjú embernek a mentességét; akkor annak én azt válaszolom, hogy nézze a dolgokat a maga lelkével és bírálja meg, ugyan ő maga képes volna-e egy ilyen másodpercze berendezett balesetnél teljes lelki nyugalmit és tiszta ítélőképességét megőrizni?

Egy példát mondok Önöknek.

1878-ban a bosnyák hadjáratban, a hol hozzá voltunk szokva ahhoz, hogy a hol turbán vagy tüző van, onnan lövést kapunk, sok bosnyák ember úton-útfélen kávé is árult. Egy reggel a kavedsi előtt egy jól megtermett arnauta emberrel találkoztam, akinek tüző volt a derekán. Épen rá akartam gyűjtani s tüzet kértem tőle a csibukomhoz. Ez a békés arnauta ekkor belenyúlt a tüzőjébe és

egy nagy csípővasat vett onnan ki hirtelen, olyan parázsfogó félet, hogy tüzet adhasson vele. Én azonban – ismerve az ottani viszonyokat – zavaromban késnek láttam abban a pillanatban azt a parázsfogót. Lekaptam vállamról a fegyverem és már épen rá akartam sütni, a mikor egy katona félreütötte a kezemet...

Látják t. esküdt uraim, én akkor abban a pillanatban meg voltam győződve arról, hogy annak a bosnyáknak a kezében handzsár volt. Tegyük fel most már, hogy nem ütik félre a puskám csövét és én lelövöm azt a szerencsétlen embert. Bizonyára mélyen sajnáltam volna halálát én is, de úgy hiszem, hogy a földi és isteni igazságszolgáltatás előtt be tudtam volna számolni cselekedetemről, mivel nyilvánvalólag meg voltam zavarodva. És valóban az emberi életben igen sokszor nem egy embernek az élete fölött dönt egy ilyen véletlen pillanat hibás sugalata.

T. esküdt uraim. Ha minden igaz volna is abból, a mit a vád e két ifjú fejére mond, még akkor is megvan Zsilinszky Gábornak az az utolsó mentsége, hogy abban a végzetes pillanatban, a mikor bátyja fojtogatását látta, zavarában, ijedtségében a czélszerű mentési módozatok között nem tudta hirtelen a leghelyesebbet megválasztani és különösen ifjú, tapasztalatlan koránál fogva áthágta az önvédelem jogos határait. Szükségen felül cselekedett, de nem tehetett róla. Fel kell menteniök őt tehát még akkor is, ha valóságnak fogadnák el még azt is, a mi égbekiáltó módon lehetetlen.

Most pedig t. esküdt uraim, a mikor levontam a végső konklúziókat is, megköszönöm önöknek azt a szíves türelmet és figyelmet, a melylyel engem ezen egész idő alatt megajándékozni kegyesek voltak. Csak egy-két megjegyzést még, a mivel tartozom.

A világért se méltóztassanak azt gondolni, hogy én igazságtalanságot kérek önöktől. Ha az igazságot, röffel szolgáltatnák ki, avagy méter vagy czentiméter szerint, a mint a törvény betűi egymás mellé sorakoznak: akkor legyenek meggyőződve róla, sohasem hívta volna a törvényhozás önöket ide, hogy önök mondják meg az igazságot nekünk. Mink tanult jogászok a törvény tévetegeiben sokkal biztosabban eligazodunk, hogysem e részben önöktől tanulhatnánk. Önöket azonban azért hívta ide a törvény, hogy azt az igazságot, a melylyel mi jogászok élünk, tökéletessé, teljessé tegyék. Lássák el az életnek vérkeringésével, húsával, csont-

jávai, lelkével, mert mint ismét csak a szentírás mondja: »A betű öl és csak a lélek az, a mi elevenít«. Ezt az eleven lelket várta önöktől a törvényhozás, ezt várta önöktől és elődeiktől hosszú évszázadoknak, talán 2000 évnek tapasztalata, a mely úgy találta, hogy az önök igazsága teljesebb és tökéletesebb, mint a mienk.

A világ teremtése óta két nemzedék küzd ezen a földön egymással; Ádám és Éva utódainak, Káinnak és Ábelnek nemzedéke. Kain ivadéka a durvább öklű, az erősebb és erőszakosabb, Ábelé a jámborabb, a békétűrőbb, a hasznosabb ivadék. Ma is úgy van berendezve a világ, hogy Kain erőszakosabb nemzedéke könnyebben boldogul, inkább uralkodik, mint az, a ki a békét és a tenyészetet akarja. Mindazonáltal Ábel ivadékaiban is élnek az ősi emberi ösztönök.

Vigyázzák csak meg önök t. esküdt uraim, azokban az államokban, a hol az államhatalom erős, határozott védelmet tud adni a polgároknak, ott, a hol ha becsületesemet megsértik, nem vagyok kénytelen kardot rántani, nem vagyok kénytelen talán lovagias útra sem térni, hanem három nap múlva a büntető törvény szigora folytán börtönben ül az, a ki becsületesemet méltatlanul érintette: az ilyen államokban nem fognak ehhez hasonló dolgok történni. De biztos vagyok abban is, hogy polgártársaikon Achim Andrások uralkodni ott szintén nem képesek.

Ott azonban, a hol a jog puha és bizonytalan; a hol a hatóságok megrágalmazásáért csak 30-50 koronás büntetéscskék járnak ki – épen elegek arra, hogy az erőszakos indulatokat csak még jobban fölgerjesszék – ott más a békés állampolgárok jogi állapota. A hol az igazság nincsen helyesen kiszolgáltatva, ott az emberek, mivel egymás között csak jog szerint tudnak élni, visszatérnek ősi ösztönökre. Hol van az én jogom? – kérdezi ez is, az is. Ha nincs védelme jogomnak, magam fogom megvédeni, mert minden ember szívében benne van, benne kell hogy legyen ez az érzés, hiszen ebből származtak a büntető kódexek, ebből az államok mindenféle hatalmai és igazságszolgáltatásai.

Ezek az ősi ösztönök az élet nagy küzdelmében ismételtelen megjelennek. Marat pusztulásáról beszéltem és végzem a »falu rosszán«, a kit éjjel agyonvernek és az egész falu örül, hogy tőle megszabadult. És ebben az esetben ugyan mi más történt? Egy budapesti újságlap tudósi-

tója leírásokat írt a békéscsabai szerencsétlen állapotokról és ez az újság volt az a varjú, vagy mondjuk, az a sas, a mely szárnya libbenésével fenn, a magas havas tetején megindított egy marok havat, a mely aztán a hegyoldalon lefelé görögve, lavinává növekedett és felszedett mindent, piszkot és salakot, mi útjába akadt. A szerencsétlenség már ott volt beágyazva a rosszul egyensúlyozott békéscsabai állapotok mélyében, a melyért Achim mértéktelen demagóg uralkodása volt a felelős.

És történik még más valami is, Ábel vérének ősi jószöztöne szerint. A terror, az emberek rémítgetése mindig fel szokta szabadítani a szeretet ösztöneit, mert hiszen végre is a szeretet és a békesség együttélése az emberiség legfőbb célja. Ez a gyöngéd ösztön mozdult meg Achim rágalmaira id. Zsilinszky Endre lelkében, a ki nem is a maga megrágalmaztatását tartotta előbbrevalónak, hanem sietett bátyjához, Zsilinszky Mihályhoz Budapestre, a kit Achim egy 25 éves, elnyűtt rágalommal újra megmárt. És akkor az ő távolléte felszabadít egy másik nemes ösztönt; felszabadítja két gyermeknek édes atya és családja iránt való szeretetét, a kik felhasználva az ő távollétét, összesúgnak és elhatározzák, hogy elmennek Áchimhoz s békesszóval igyekeznek végét vetni családjuk örökös meghurczolatásának. Az így felszabadult testvéri szeretet szent felháborodása viszi ezt a két tapasztalatlan fiatal embert a katasztrófa fele. Az utolsó pillanatban pedig Achim fojtogatása szabadítja föl Gábornak bátyja iránt való szeretetét. És mintha a gondviselés kísérné őket, még a szerencsétlenségben is az történik, a minek nagyban és egészben történnie igazságos. A döntő pillanatban a vak véletlen fogja kezébe a kormánypálczát és megsemmisíti e kétségbeejtő állapotok forrását és okozóját.

Tragédiákat láttunk már nemcsak a színpadon, hanem az életben is. A hatalom dölyfös szomjazójának, Macbethnek a tragédiáját jól ismerjük. A hatalom, t. uraim, csak annak a kezébe való, a ki nem jogtalan eszközökkel törtet utána. Ha Békéscsabán és az egész világon megértenék, hogy a hatalmat nem annak kezébe kell adni, a ki azt követeli, hanem annak, a ki munkája és deréksége által megérdemelte azt, az emberiség egyszerre évszázadokkal jutna előbbre. De ott van mellette a Hamlet tragédiája is. A fiúi szeretet mélységes jelképe, mely épp úgy sodorja a

végzet útján a katasztrófa felé a dán királyfiút, mint ahogy e két ifjat sodorta eddig az apjuk iránt való szeretet. Ki ne látná, melyik mutat a kettő közül a nagyobb és örökkévaló emberiesség felé?

Dicsőséges nagy elme, a melynek kinyilatkoztatása által ilyen felséges események alakjában jelent meg előttünk az emberi igazság ereje!

És mikor ilyen nagy előképek állanak önök előtt és mikor önök a durva kairi ösztönök megnyilatkozását látják és ellenükben a szeretet nagy ábeli tragédiáját: lehet-e kétségük önöknek, hogy melyik úton kell elindulniok, hogy a legemberibb igazságig eljussanak?

A szentírásban olvasunk a főnyiciai bálványról, a Molochról is. Tűzzel fűtötték ezt az érc-szörnyeteget és a mikor átizzott, emberáldozatokat dobtak bele, mert így vélték szolgálni istenüket. Achim volt a pap, a ki a Molochot izzó gyűlölettel fűtötte és emberáldozatokat dobott annak a tor-kába. S a mikor a Moloch túl volt fűtve, bekapta magát a papot, a tulajdon prófétáját is, és elemészette.

Ha azonban ezt a tragikus igazságot önök most azzal akarnák megtevézni, hogy bele dobnák az izzó szörnyetegbe még ezt a két szerencsétlen fiatal embert is: akkor bocsásanak meg nekem t. esküdt uraim, de én ezt nem tartanám igazság szerint való Ítéletnek.

Egyébiránt pedig a nagy életkérdésekben, a hol annyi mindenféle elem küzködik egymással, nem is a jog az, a mi a legnagyobb. A jog maga is az erkölcs méhéből született. Az erkölcs pedig egymás megbecsülésére és szeretetére utasítja az embereket. A hol tehát nagy szeretet ereje által ösztönözve követett el valaki valamely hibás cselekedetet, ott a kódex mellé mindig le kell tenni az evangéliumot is. És meg kell emlékezni róla, hogy Jézus a szeretetből elkövetett bűn tettesére azt az ítéletet mondotta, a mit most én is kérek önöktől e szerencsétlen két fiatal ember fejére:

»Menj és többé ne vétkezzél.«

Dr. Zay Lajos
országgyűlési gyorsíró.